

Izhaja vsaki četrtek
in velja s poštnino vred
iz v Mariboru z pošiljanjem
na dom
na celo leto . 3 fl.
" pol leta . 1 fl. 50 k.
" 1/4 . . . fl. 80 k.
Brez pošiljanja
za celo leto . . . k.
" pol leta . . . 3r.
" 1/4 . . . fl. 62 k.
Posamezni listi se dobijo
pri knjigarju Novaku na
velikem trgu za 5 k.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

„Pođuk v gospodarstvu bogati deželu.“

Naročnino sprejema vred-
ništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo,
neplačani listi ne
prijemajo.

Oznanila se prijemajo,
plača za vrstico je 10 k.
in za kolek 30 k.

Štv. 28.

V Mariboru 24. oktobra 1867.

Tečaj I.

Gospodarske stvari.

o živinoreji in gnoju.

(Konec.)

Inače pravijo, da debele, dobro rejene krave niso dobre mlekarice; pa to menda bolj zagovarja lastno slepoto, hmanjost, nezmožnost, nevednost, in pa vajeno vsakdanjo slabost o lepi in primerno rejeni živini, koje še taki ljudi niso videli nikoli, s tem manj pa imeli. Ravno to pa je, kar bi se moralo spremeniti.

Gospodarji, dokler do take živine ne spravite in se ne izklobacate iz svojega vsakdanjega dremovca, bote le mučenički a ne redniki in pravi posestniki.

Me vprašaš: Od kod pa si bom omislil lepo kravo? Dragi moj! dokler ne boš več veselja in usmiljenja z živino imel, ti ni pomagati niti svetovati lepša živina; saj je nisi vreden in je tudi gleštati ne boš umel: kjer sramote in ljubezni ni, tudi pomoči in dobrega sveta ne treba; bob se v steno meče; ali pa zamorec se belo umiva. — Tebi pa, ki bi rad bolje vse opravljal in oskrboval, da bi le vedel kako si po naj krajši poti opomoči, se svetuje sledeče: Od lepe, raje več ko manjše, ne prestare in ne premlade krave matere si obdrži za pleme zdravo, lepo in čvrsto teličko; če lih domačega plemena, saj so tudi te gotovo dobre mlekarice, sicer ne bi toliko sto let z njimi izhajali; k biku je ne ženi prvo leto, temu v tretjem ali saj ko je že blizo dve leti stara, da se bolj obraste. Bik tu nič ne pomaga, ko je krava majhna: bo tudi tele majhnega plemena. Ako pa je krava velika, bo junec, vol še veliko večji v dobri reji in oskrbovanju.

Tako sem videl v Armežu pol nemškem pol slovenskem trgu na Štajarskem, a zavoljo nemške pravice popolnoma k Nemcem prištet, kakor več enakih reči — enega vola, ki je bil nad 5 čevljev visok, meni je do brade segal z zadnjim delom, podrug seženj pa dolg! — Imel je gospodar takrat za njega 420 for., ko še ni bil odebeljen, pa ga ni dal. S tem samim volom je veliki trh na planino „Radel“ vozaril. Pravili so, da je imel 24 stotov, centov! — Drugo leto so tega orjaškega velikana o graškem sejmu na ogled postavili; ki ga je hotel videti, je moral 10 kr. platiti. Njegova mati, ki je ob enem v istem hlevu bila, sicer v razmeri do vola ni bila velika, a vendar se je večim kravam prištevala. Ondašnji tržanji imajo sploh prav lepo, veliko živino, posebno se odlikujejo krave in voli, če lih jo saj po zimi le dvakrat na dan krmijo.

Ali pa si kupi, ako ravno par forintov dražše tako teličko od dobre, velike, lepe krave, mlekarice; toda od poštenega zanesljivega gospodarja naj bo, ki ima pazljivo oko na svojo živino in jo ljubi.

Lepo ravnanje z živino, dobro ji kladati, krmiti v obrokih, v snagi jo imeti in ljubiti, bo brž vsa tvoja živina lepša, koristnejša, in haska bo na vse strani več. Zato si zapomni: raje manj živine pa dobre, ko pa več in izštradane, da se Bogu snili. Saj veš: na vsako nogo gre en voz krme, klaje. Konečno še se naj omeni nekoliko o gnoju in sicer: Znano je, da mora gnojnišče na senčni strani hleva biti, tedaj severni strani. A naši gospodarji pa navadno hleve imajo na severnem kraju, gnojnišča pa na južni solnčni, strani: ravno naopak. Ker se hlevi ne dajo prestaviti niti predrugačiti tako, da bi se ves gnoj iz hlevov na severno stran spravljal

(kar bi pa se pri mnogih poslopih lahko storilo s tem, ako bi se luknja na severni strani hleva predrla, iz svinskih hlevov se pa gnoj tam zvažal; ko se ne bi tako kleščeno stare navade držalo in korist gnoja bolj spoznavala —) naj bi se saj oreh ali kostanj na južni strani gnojnišča, kjer naj več solnce pripeka, zasadil, toda ne preblizo, da jih gnojnica ne potopi in osuši, ker ta sad, ako ravno na gnojnišče pade, še vendar je jedro čisto in snažno in torej ni odurno, gnjusno, k temu še veliko senco dela, kar tudi svinje po dvorišču ali gnojnišču ljubijo o poletni toploti, ker taka drevesa velika zrastejo. Inače pa tudi drugo sadunosno drevje nič ne overa saditi, kot so slive, jabelka, hruške itd. le omiti in olupati treba sadje, ako v blato ali gnojnico pade, sicer pa se tudi svinjam lahko pomeče.

Toda tu je spet velik križ. Reče se navadno, kako pa bom gnoj izvažal, ako mi bo ravno na solnčni strani drevo na poti in bi se ga moral ogibati? — Prijatelj! pomisli, kako dolgo pa izvažal gnoj skozi leto? — More biti ne celo 14 dni? Pa bodisi, da bi ga celo 4 tedne izvažati imel! — Kaj pa so 4 tedni proti 11 mescem, o katerih miruješ? Le en del v dvanajstih delih ali mesecih! Kaj boš rekel, ako bi ti kdo svetoval: Dragi moj! premagaj se en sam mesec le majhno, te pa zagotovim, da boš se skozi 11 ja 12 mesecov prav dobro čutil, in vsega v obilnosti imel: vina, zrnja, repe, koruna, sočivja, klaje itd. z Božjo pomočjo. Ali mar ga ne boš vbogal in to z veseljem? Gotovo. Inače bi moral precej prismojen biti. Glej, toisto velja tu. Kaj je ta majhna neprilichnost s tem, da konje odprežeš in voz nazad na gnojnišče potisneš? Ako pa z dvema vozoma voziš, je pa tako le odpregati in pripregati, inace pa nič storiti. Kadar pa z enim vozom gnoj izvažal in brž z dvermi ne moreš v hišo — no! se pa ozri en malo — in verjemi dobiček bo stertni. Le misliti začni. Oj! da bi si le drugdej na cente neprilik ne narejal sam rad: S slabo oskrbljeno živino, z napol polomljenim orodjem, krémo, jezo, pretepanjem, lažmi, krivicami, vtrajljivostjo, prevzetnostjo, nevošljivostjo, itd. itd. Oglej se na take nesrečneže, ako ne verjameš meni.

Jančar.

Domače stvari.

Koliko naj se seje žita. — Ali se da na to pitanje celo na tanko odgovoriti? nas utegne ta ali ta popitati. Da se, da, če ravno ne celo do pičice. Vsak gospodar potrebuje žita, klaje, drv, za to pa mora imeti, kolikor toliko polja, travnikov, gozdov. To mora imeti, to naj pa tudi za svoje naslednike ohrani. Prava razmera je, ako ima polja, travnikov, gozdov v tej primeri, kakor je 3, 2 in 1. Od te razmere naj se ne da nikakor odvrtnoti. Pri pridelovanju žita moramo po svojih mislih tole reči, da se ga mora čez domače potrebe sejati; kar se ga pridela čez potrebe, se proda ali pa za naslednje leto prihrani, da, če drugo leto slabeja letina nastopi, gospodarja glad in revščina ne tlači. Iz žita mora gospodar, posebno ondi, kjer nima drugih dohodkov, davke, druge domače stroške in posle plačevati. Na nepredvidljive nesreče, kakor na točo, ogenj, mraz, bolezen itd. mora tudi misliti. — Pa ne samo za žito, temoč tudi za živinsko klajo in travniške pridelke mora gospodar posebno skrbeti! — Za les — prav bi bilo, da bi si ga sam zaredil! bi moral saj tak prostor imeti, da bi drv ne imel samo za

navadno potrebo, da bi mu vendar ne bilo treba svojega gozda sekati v škodo. Tako bi moral vsaki gospodar misliti in tako tudi ravnati.

Platnino prav lepo oprati. V Holandiji, kjer imajo posebno mnogo in zlo lepe platnine, jo znajo tudi perice lepo belo oprati; to pa dosegnejo s tim, da v vodo, v kateri se platnina k slednjemu izpira, vržejo malo boraksa (borax), kateri platnini celo ne škodi.

Dobra tolkla. — Ako se tolkli t. j. jabelkovec ali hruškovec pridene nekoliko navadne soli, predno začne kiseti, se prej očisti in dalje dobra obrani. J. Ž.

Čujte, kaj dela kmetijska družba v Gradcu!

C. kr. kmetijska družba za Štajersko v Gradcu izdava vsakih 14 dni časnik pod imenom „Wochenblatt“, ki nam pripoveduje v 21. listu t. l. in sicer v prilogi, kaj se je vse godilo pri 44. občnem zboru. Druge enake družbe se potegujejo za poduk v kmetijstvu že v malih šolah in se trudijo za to vse hvale vredno reč privabiti učitelja duhovskega in posvetnega stana, ker vejo, na kolikor bi ravno duhovniki pospešiti zamogli taj poduk. V Gradcu pa je kmetijska družba v občnem zboru sklenola šolo odtrgati od cerkve (stran 2. omenjene priloge), t. j. duhovnikom prepovedati taj nauk. — Da pa bode kolobocija popolna, piše 21. list te kmetijske družbe na strani 1865. od besede do besede: „Der Gebildete, der entweder wohlhabend ist oder durch seine Wissenschaft leicht zu Geldmitteln zu kommen weiss, braucht für diese Welt keine Religion, ja sie würde ihm sogar nachtheilig sein, weil er hiedurch in seiner Handlungsweise beschränkt wäre; aber für den gemeinen Arbeiter ist dieselbe auch dann nothwendig, wenn es weder Himmel noch Hölle gäbe.“ To je: Izobraženi ljudje, ki imajo kaj premoženja ali pa si lahko z svojimi znanostmi pridobijo denarja, ne potrebujejo za taj svet nobene vere, ona bi jim celo škodljiva bila, ker po tem ne bi mogli storiti, kar hočejo; za prostega delavca pa je vera potrebna, če ravno ne bi ne nebes ne pekla bilo.

Na dalje pravi modrijan omenjene kmetijske družbe, da nas bode le policija spametovala, torej menda misli, da je naša sveta vera le policijski pripomoček, da se ne bi toliko hudobij po svetu godilo.

Če bode g. dr. Hlubek, vrednik „Wochenblatta“ in tajnik te družbe svoj 21. list bolj na tenko prebral, se bode menda zavedel, zakaj ga je ravno več slovenskih duhovnikov o njegovem namškutarenju prašalo. Sicer pa želimo taki kmetijski družbi dobro srečo, slovenskih podpornikov bode zanaprej menda malo imela. Z Bogom!

Posveten kmetovavec.

Kaj pa je konkordat?

Že dolgo časa sem novine o konkordatu govorijo, in tudi slovenske novine morajo stvar omenjati, da Slovenci zvedo, kaj se po svetu godi. Marsikom je pa gotovo ta stvar neznana; toraj jo v kratkem razložimo, da bodo Slovenci znali, kaj je konkordat in potem sami lahko razsojevali, kdo da ima prav: mi, ki se za-nj potegujemo, ali pa nemški in nemškutarski svet, ki soper konkordat rogovili.

Konkordat je tuja, latinska beseda, ki pomenja po našem pogodbu, in da ločimo pogodbu od pogodbe, recimo: da je cerkvena pogodba. Kdo sklepa to pogodbo? Od ene strani sv. Oče papež, kot namestnik in poglavar vesoljne katoliške cerkve; od druge strani pa vladar, kot namestnik in poglavar cele dežele. — Cerkev je vidno kraljestvo Božje na zemlji in dela za večno srečo in s tem tudi za časno svojih otrok; država dela za časno srečo državljanov; ima tedaj drug namen, kakor sv. cerkev. Ena kakor druga ima svojo posebno oblast, in tudi pomočke, s katerim dosega svoj namen: cerkev ima Božjo oblast in svete, duhovske pomočke; država ima svetno oblast in tudi svetne pomočke. Vsaka dela tedaj na svojem mestu; toraj nima sv. cerkev državi v posvetnih rečeh zapovedovati, pa tudi država ne sme svete cerkve motiti v njenem delokrogu. Dokler vlada spoštuje cerkvene pravice in so njene postavbe v soglasju z postavami Božjimi, je tudi ljuba zastopnost med državo in sv. cerkvijo. Če si pa vlada privojuje preveč pravic, ter cerkev ovira, da ne more po svo-

jih postavah delati, nastane žalosten stan, da se marsikaj godi, kar ni po Božji volji in vernikom v veliko dušno škodo. — In glejte taka je bila v našem cesarstvu, dokler niso sedanjí cesar vlade nastopili.

Le nekaj naj omenimo. Nijeden škof ni smel pisati pastirskega lista svojim ovčicam, preden ga ni posvetna gosposka prebrala in pristigla, kakor je hotela. — Ako je škof imel z naj višim poglavarjem sv. cerkve kaj govoriti, je to šlo le skoz posvetno gosposko; in če je papež imel kaj naznaniti kat. vernikom, se je to le goditi smelo, ako je posvetna gosposka to naznanilo pregledala in odobrila; dostikrat se je pa naravnoč prepovedalo razglasiti besedo naj višega pastirja. — Za učitelje sv. vere v gimnazijah in viših šolah, kakor tudi v bogoslovskih šolah je imela le posvetna oblast pravico imenovati može, ki so ji bili všeč in škofi so morali molčati. — Marsiktera nepostavnost je bila v zakonskih zadevah, ki jih je večidel v rokah imela posvetna gosposka, kakor tudi cerkveno premoženje, tako da cerkev ni ž njim nič zapovedati imela. — Tako daleč je bila vlada prejšnjih let segla v pravice sv. cerkve, da se brez dovoljenja posvetne gosposke ni smela nobena pobožna družba vpeljati, ne poseben cerkveni shod obhajati, da še postava je bila, koliko sveč se sme pri sv. maši nazgati! — Iz vsega tega, posebno pa, ker so se mladi duhovniki blizo do početka tega stoletja v slabem, nekatoliškem duhu izrejali, se je rodila neizrekljiva mlačnost in nemarnost, posebno pa pri gosposkem stanu, ki je vse spoštovanje do cerkve izgubil in za njene zapovedi se zmenil ni.

Tako ni moglo in ni smelo daleč biti, in presvitli cesar so brž v začetku svojega vladanja spoznali, da je treba naj poprej sveti cerkvi železje odvzeti, v katero je bila poprejšno dobo vkovana, potem je upati, da bo svet boljši. Tako se je tedaj leta 1855. s svetim Očetom cerkvena pogodba sklenola, v kateri so cesar Bogu in cerkvi dali, kar je Božjega, so pa tudi sveti Oče cesarju radi privolili veliko pravic, katerih je pošten katolišk vladar vreden.

V tej pogodbi je tedaj na eni strani cesar v imenu svoje vlade, zakaj le vlada je cerkvi pravice jemala, a ne ljudstvo katoliško; na drugi strani je pa vidni poglavar sv. cerkve in vsi avstrijski katoličani, kateri so zadobili pravice, ki jim po Božji volji grejo, tako da smejo reči, da so po svojih škofih v živi zavezi z apostolskim stolom svetega Petra, kakor to hoče vera katoliška in cerkvena svoboda.

To so take pravice, da jih katoličanom nihčér vzeti ne sme, še manj, pa to smejo zastopniki kake srenje, ali zastopniki državnega zbora. Zakaj, kar katoličanu gre, kar je treba sv. cerkvi, da spolnuje svoj nebeški namen, to se ne da drugim na voljo, za to nimajo zastopniki oblasti, v imenu katoličanov odločevati; to je naše, ki se nam po pravičnem potu nikdar vzeti ne sme. U.

Zgodovinski spominki za prosto slovensko ljudstvo.

Spisal

Davorin Trstenjak.

IX.

V Čerminah Rothenmann.

Cesar Henrik III. je 2. Oktobra 1048. bavarskemu škofu Hartwiku, kateri je svoj sedež imel v Bambergu, svojo lastnino, ktera je ležala v županiji: Palta daroval. Ta lastnina se je ponemškem velela Rotenmanun, Slovenci so jo imenovali: Cirminah, to je: v Čirminah. Rotenmanun pa ni druga, kakor prestava slovenskega imena: v Čirminah, ker črveni, črmeni, črleni pomenja: rudeče, roth. Tako še je Slovenec v 12. stoletju po gornjem Štajerju prebival. Leta 1042. je cesar Henrik III. poklonil svojemu mejnemu grofu Gottfriedu dve veliki kmetiji v županiji hengiški blizo Vilduna. Posestniki tih kmetij imajo čisto slovenska imena kakor: Stano Vengaj, Trevino, in Obolom: Stano od besede: stan, Vengaj, toliko ko ljubitelj gaja, od staroslovenske korenike: van, ven, ljubiti, Trevino od trave, ali če bi zapisano bilo za Drevino iz besede: drevo; Obolom pa pomenja: vodolom, ker oba v stari slovenščini je pomenjalo: stu-